Turkish Studies *Historical Analysis*

Volume 14 Issue 2, 2019, p. 359-382

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22844

ISSN: 2667-5552

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 19.02.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 10.06.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (25.03.2019)-Referee 2 (08.04.2019)- Referee 3 (24.03.2019)- Referee 4 (11.03.2019)- Referee 5 (09.03.2019)

This article was checked by iThenticate.

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE DİYARBAKIR'DA CUMHURİYET BAYRAMI KUTLAMALARI VE KUTLAMALARIN YEREL BASINA YANSIMALARI (1950-1960)

*Cengiz ŞAVKILI**

ÖZ

Milli Mücadele Döneminde “milli egemenlik” şeklinde nitelendirilen anlayış aslında Mustafa Kemal Paşa’nın kafasındaki siyasi rejim olan cumhuriyet fikrinin bir belirtisiydi. Türk milletinin Kurtuluş Savaşını kazanmasından sonra ortaya çıkan yeni devletin rejimin adı, 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilanı ile resmen konulmuştur. Cumhuriyetin henüz resmî bayram olarak kabul edilmemesine rağmen; 1924 yılının 29 Ekim’inde, devlet tarafından organize edilen bir merasime 101 pare top atışı ile başlanmış ve Cumhuriyet’in ilanının yıl dönümü halkın yoğun katılımıyla kutlanmıştır. Cumhuriyet Bayramının kabulü ise Meclisin 19 Nisan 1925 tarihinde yaptığı oturumunda kabul ettiği 628 sayılı kanun ile gerçekleşmiş ve bu tarihten itibaren “Cumhuriyet Bayramı” ülke içinde ve dış temsilciliklerde büyük bir coşkuyla kutlanmaya başlanmıştır. Tek-parti döneminde “Cumhuriyet Bayramı” kutlamaları bizzat Halk Partisi Genel Merkezi tarafından organize edilmiş, devlet ricalinin ve halkın yoğun katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir. Çok-partili döneme geçişten sonra da Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının aynı hassasiyetle gözetilerek yapılan resmi törenler vasıtasıyla, halkın yoğun katılımı ile kutlanmasına devam edilmiştir. Bu çalışmada; Demokrat Parti Döneminde (1950-1960) Diyarbakır’da “Cumhuriyet Bayramı” kutlamalarının hangi amaçla yapıldığı, kutlama programları ve içeriklerinin yanı sıra halkın törenlere gösterdiği ilgi hakkında bilgiler verilmiştir. Bu amaçla konu değerlendirmesinde; arşiv belgelerinden, resmî yayınlardan, yerel gazetelerden ve tetkik eserlerden yararlanılmıştır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, E-posta: savkili67@ksu.edu.tr

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Bayramı, Kutlama, Tören, Diyarbakır, Demokrat Parti.

REPUBLIC DAY CELEBRATIONS IN DIYARBAKIR DURING DEMOCRATIC PARTY PERIOD AND IT'S REFLECTIONS ON LOCAL PRESS (1950-1960)

ABSTRACT

The principle of national sovereignty in the period of National Struggle was actually a sign of the republican idea that was the political regime in Mustafa Kemal Pasha's mind. The name of the new state regime that emerged after the Independence War was officially announced with the proclamation of the Republic on 29 October 1923. Although the proclamation of the republic was not yet accepted as an official national day; On October 29th of 1924, a ceremony organized by the authorities started with 101 ball shootings and the anniversary of the proclamation of the Republic was celebrated with the intense participation of the public. With the Law No. 628 adopted by the Parliament on 19 April 1925, it was decided to celebrate the proclamation of the republic as Republic Day. Since this date, the Republic Day was celebrated with great enthusiasm within the country and abroad. During the single-party period, the Republic Day celebrations were organized by the headquarters of the Republican People's Party and it was celebrated with the intense participation of state officials and the public. After the transition to the multi-party period, the Republic Day celebrations were continued with the same sensitivity and with the intense participation of the public. In this study; During the Democratic Party Period (1950-1960), the aim of the Republic Day celebrations in Diyarbakir, celebration programs and contents as well as the interest of the people in the celebrations were examined. Archival documents, official publications, local newspapers and secondary source were used to evaluate the subject.

STRUCTURED ABSTRACT

There are some important days in building social unity and strengthening the sense of national unity and togetherness in the historical process of societies. These important days shaped within the framework of the beliefs and traditions of societies are known as rites, festivals, ceremonies. These important days are called "Festival" and they have a symbolic value, thus they are adopted by almost all members of the society. At the same time, these ceremonies and celebrations organized for these important days are used as a tool of legitimacy for political powers. The Turks have organized ceremonies such as weddings, birth, death, mourning and fun in their socio-cultural life since the pre-Islamic periods. It is stated that the Turks used the word "Bayram" for these celebrations and it took place in "Dîvânu Lügâti't Türk", which is the oldest Turkish dictionary, for the first time. According to the historical records, the Turks performed many ceremonies and festivals since the Huns.

The “Bayram” tradition existed in the Turkish states continued in the Ottoman Empire as well. The idea of “National Day” in the Ottoman Empire for the first time emerged during the Second Constitutional Era. In this period, “On Temmuz Bayramı” also called “İyd-i Milli” emerged based on the date of July 10, 1908, which refers the promulgation of the Kanûn-ı Esâsî (Basic Law) by the Chamber of Deputies (Meclis-i Mebusan). This was officially celebrated until 1925, but the celebration continued until 1935 by the public. “National Day” tradition was discussed after the inauguration of the Grand National Assembly of Turkey. On 23 April 1920, during the War of Independence, the Grand National Assembly met in Ankara to begin to lay the foundations of the new Turkish republic after the end of the Ottoman Empire. To mark the event, 23 April was proclaimed a national holiday in 1921. Then, this national day was declared as “23 April National Sovereignty and Children's Day” in 1929 and it was celebrated as a national day to commemorate the inauguration of the Grand National Assembly of Turkey. The Grand National Assembly of Turkey focused on the promotion of national holidays in the process of rebuilding the state and adopting of the regime by the masses. The concept of “national sovereignty” during the period of National Struggle was actually a sign of the idea of republic and it was the ideal political regime in Mustafa Kemal Pasha's mind. With the abolition of the Ottoman Sultanate by the Grand National Assembly of Turkey (TBMM) on 1 November 1922 a serious obstacle for national sovereignty was eliminated. Mustafa Kemal Pasha formed a committee of experts; this committee immediately began to discuss the changes to be made in The Constitution of 1921 (Ottoman Turkish: Teşkilât-ı Esasiye Kanunu). After the committee of experts completing their work, Mustafa Kemal Pasha announced on October 28 that he would declare the Republic on October 29. According to the first article of the Constitution of 1921, “The State of Turkey is a Republic.” Thus, with the amendment made in the Constitution of 1921, the name of the regime of the new Turkish State was formally determined.

Although the Republic was announced on 29 October, 1923, the celebrations started in 1924. Although the Republic was not yet accepted as an official holiday; on 29 October, 1924, a ceremony organized by the state was started with 101 ball shoots and the anniversary of the proclamation of the Republic was celebrated with the intense participation of the public. Adoption of the Republic Day was realized with the Law No. 628, which was adopted by the Assembly on April 19, 1925, and from this date on, the Republic Day was celebrated with great enthusiasm both within the country and abroad. The Republic Day celebrations were organized by the People's Party Headquarters during the Single Party Period. The public houses in the cities and the provincial organizations showed a strong sensitivity in the celebrations held on October 29 every year. Governorships, mayors, community centers, schools, public institutions and non-governmental organizations played important role in preparation and implementation of celebration programs. The masses from seven to seventy; women, men, peasants, and townsmen participated in ceremonies held within the framework of the celebration program. During the celebrations of the Republican, festivities such as the visits of martyrdom, giving conference by some orators, folk dances made a festive atmosphere. Also, the demonstration of films that increase the level of educative and national feelings by the

public houses is another remarkable point. The main purposes of these celebrations were the integration of the state-nation and the adoption of the revolutions in the public.

This study titled “Republic Day Celebrations in Diyarbakır During Democratic Party Period and Its Reflections on Local Press (1950-1960)” aims to enlighten two main topics. The first one is “Republic Day” celebrations held in Diyarbakır during the Single Party Period. It is understood from the information obtained from the documents in the Republican Archives, the local press and the investigations that “Republic Day” celebrations in Diyarbakır were guided by the instructions sent by the General Secretary of the Republican People's Party. The Republican People's Party paid attention to the Republic Day celebrations held in Diyarbakır between 1934 and 1949. After the Republic was officially accepted and entered into force as a festival with the law enacted in 1925, the celebrations held in the city center of Diyarbakır as did in the whole country annually on the 29th of October for the anniversary of the proclamation of the Republic in a spectacular and enthusiastic manner. All the people from seven to seventy participated in these celebrations and the ceremonies were performed in the most beautiful and perfect manner. Preparations for the celebration in Diyarbakır were followed and carried out by a committee formed by the governorship. The committee started these preparations days in advance and continued its works within a certain program. The love and interest of all strata of Turkish society changed the face of the city. People from the surrounding districts and villages of Diyarbakır also showed a great interest in the Republic Day celebrations. The participation of teachers, students, soldiers, non-governmental organizations, tradesmen organizations and public officials in celebration ceremonies is remarkable in terms of showing the importance given to the festival. As in all provinces, the films based on national festivals contributed to adopting of the Republican ideology by public in Diyarbakır and its surrounding communities.

The second one is the Republic Day celebrations held in Diyarbakır during the Democratic Party Period. Although there are many studies on “Republic Day” celebrations during the Single Party Period in the literature; there are no studies about the celebrations held in the Democratic Party Period. From this perspective, the main purpose of this study is to compare the practices of the Republic Day celebrations in the One Party Period and the Democratic Party Period in Diyarbakır.

It is understood from the researches that the Republic Day celebrations held in Diyarbakır during the Democratic Party Period were carried out as meticulously as they were carried out in the Single Party Period. Also, the conflicts between the DP and the CHP, which could be seen in political life, didn't reflect in celebrations as much as possible. People played national games and entertained during these celebrations and this shows us the effect of Republican ideology on society. As can be seen in this study, it is worth noting that Republic Day celebrations shouldn't be limited to the Single Party Period. In terms of clarifying the Turkish political life, studies also should focus on Republic Day celebrations held after multi-party life.

Keywords: Republic Day, Celebration, Ceremony, Diyarbakır, Democratic Party

Giriş

Eski çağlardan itibaren toplumların önemli günleri kutlamak için belirlediği ve toplumun bireyleri tarafından benimsenen özel günler bulunmaktadır. Farklı isimler altında çeşitli etkinlikler yapılarak kutlanan bu günler, tarihin belirli dönemlerinde ayin, tören, anma, karnaval, festival, şenlik, millî bayram gibi isimler altında anılmaya devam etmiştir (Şeneken, 2009: 1). Adı her ne olursa olsun toplumların bu önemli günlerinin en önemli yanı hiç kuşku yok ki; siyasal iktidarın kendi meşrutiyetini teyit etmek için önemli bir fırsat oluşturmastır. Kutlamalar ya da bayramlar, yapıldığı ülkenin yönetim biçimine göre şekil almakta ve törene verilen önem rejimle halkın kaynaşmasında bir araç olarak kullanılmaktadır. Ayrıca toplumsal dayanışmayı ve düzeni sağlayarak sürdürmede, millî karakterin güçlendirilmesinde, halkın eğitilmesinde, törenlerin çok önemli bir yeri vardır (Tekeli, 1997: 1; Doğaner, 2007: 119). Kısacası bayramların kutlama biçimleri ve tarihsel gelişim-dönüşümleri sosyal tarihin konusu açısından önemli bir yer tutmaktadır (Öztürkmen, 1996: 32).

Türkler İslam öncesi devirlerden itibaren sosyo-kültürel hayatlarında düğün, doğum, ölüm, yas ve eğlence gibi merasimler düzenlemişlerdir. Türklerde yapılan bu kutlamalara “bayram” denildiği, fakat bu kavramın ilk defa nerede ve kim tarafından kullanıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Bazı kaynaklarda “bayram” kelimesinin ilk defa Kaşgarlı Mahmud’un “Dîvânü Lügâti’t Türk” adlı eserinde kullanıldığı ifade edilmektedir. Kelimenin aslının Farsça bezrem/bezram olup “sevinç ve eğlence günü” demektir. Beyrem/bayram telaffuzu ise Oğuzlara aittir (Erdem, 1992: 257). Bazı kaynaklarda ise “Bayram” kelimesinin Farsçadan geldiği iddiaları kabul görmemektedir. Orta Türkçede bayram “Bađram” olarak geçmekte ve Kaşgarlı Mahmud’a göre bu söz öz Türkçedir (Kaşgarlı Mahmud, 2014: 211, 569; Eren, 1999: 45). Tarihi kayıtlara göre, Türklerin Hunlardan beri bayram ve festival türünden birçok tören ve faaliyetleri vardı. Hunlarınkine benzer bayram ve festivallere Göktürklerde de rastlanmaktadır. Göktürkler, her yıl belirli bir zamanda “ecdad mağarası”nda atalarına kurban kesiyorlardı. 450 yılında Uygur Türklerine baktığımızda Çin’in kuzeyinde büyük bir tören yaptıkları, törende önce “Gök Tanrı”ya kurban sundukları ve eğlendikleri anlaşılmaktadır (Koca, 2002: 79).

Türk devletlerinde devam eden kutlama ve bayram geleneğinin Osmanlı Devleti’nde de devam ettiği anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti’nde “millî bayram” düşüncesi ilk defa II. Meşrutiyyet Döneminde ortaya çıkmıştır. Osmanlı Mebusan Meclisi, millî bayram günü konusunda iki günün üzerinde durmuştur. Bunlardan birisi 27 Ocak Osmanlı Devleti’nin kuruluş yıl dönümü, diğeri ise 23 Temmuz II. Meşrutiyyet’in ilanıdır (Taş, 2002: 659). Bu dönemde hem yeni rejimin meşrutiyetini sağlamak hem de bir “Osmanlı” kimliği oluşturmak amacıyla İzmit Mebusu Ahmet Müfit Bey ve Maarif Nezareti memurlarından Mehmet Ziya Bey’in başvurusu ile 21 Ocak 1909’da Meclis-i Mebusan’a bir önerge sunulmuştur. Bu önerge Meclis-i Mebusan’da görüşülürken İstanbul Mebusu Hüseyin Cahit Bey, Osmanlı’nın kuruluş günü yerine, Osmanlılar için en birinci övünç kaynağı olarak nitelendirdiği 10 Temmuz’un millî bayram olarak kutlanması gerektiğini ileri sürmüştür (Yamak, 2008: 326). İkinci Meşrutiyyet’in Osmanlı devlet anlayışına getirdiği yenilikleri unutturmamak amacıyla yönelik olan bu önerge, Mebuslar Meclisi’nin 22 Haziran 1325/5 Temmuz 1908 tarihli toplantısında, Kanun-i Esasi’nin yürürlüğe konduğu 10 Temmuz 1325/23 Temmuz 1908 gününü “Millî Bayram” günü olarak kutlanmasını kabul etmiştir (Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 5: 175; Akbayrak, 1987: 31). “İyd-i Millî” adı verilen bu bayram Meclis tarafından kabul edilen ilk resmi bayram olmuştur (İleri, 2015: 138; Taş, 2002: 660, 662). Millî bayram olarak kutlanması teklif edilen bir başka gün olan Osmanlı Devleti’nin kuruluş günü ise Balkan Savaşları sırasında milletin birliktelik duygularını arttırmak amacıyla 17 Kânunuevvel/30 Aralık “İstiklal-i Osmanî” adı altında, 1913 yılından itibaren kutlanmaya başlanmış ve 1923 yılına kadar coşku içinde kutlanmıştır (Şahingöz, 1999: 195). “İyd-i Millî” denilen “On Temmuz Bayramı” resmî olarak 1925 yılına kadar kutlanmış, halk tarafından ise 1935 yılına kadar sürdürülmüştür. Bu kutlama geleneği, 27 Mayıs 1935 tarihinde çıkarılan 2739 sayılı “Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanunu”nun 4. Maddesi gereğince resmî bayram olmaktan çıkarılmıştır (Bolat, 2007: 36; Resmi Gazete, 27. 5. 1935: 5262).

TBMM'nin açılmasından sonraki süreçte “millî bayram” geleneği daha esaslı olarak ele alınmıştır. Millî Mücadele Döneminin ilk bayramı ise Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey ve arkadaşlarının verdikleri, Meclisin açıldığı gün olan “23 Nisan” gününün “İdi millî addi hakkında kanun teklifi” 23 Nisan 1921 tarihinde meclisin gündemine gelmiştir. Meclisin açılış günü olan bu günün milletin hafızasında kalması ve yaşatılması için verilen kanun teklifi üzerinde yapılan müzakereler hayli tartışmalı geçmiştir; fakat sonunda “23 Nisan’ın Millî Bayram Addine Dair Kanun” kabul edilerek, Türkiye’nin ilk millî bayramı olmuştur. Kanun, “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin ilk yevm-i küşadı olan 23 Nisan âyadı milliyedendir” hükmünü taşımaktadır (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 10, 1958: 70-74; Alpaslan, 2017: 96). 23 Nisan Millî Bayramı’nın ismi 23 Nisan 1929’da “Çocuk Bayramı” (Taş, 2002: 357), 27 Mayıs 1935 tarihinde çıkarılan bir kanunla “Ulusal Egemenlik Bayramı” olmuş ve 1981 yılında çıkarılan bir kanunla da “23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı” olarak kutlanmaya başlamıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, D. 5, C. 3, 1935: 303; Akın, 1997: 92-94).

Saltanatın kaldırıldığı günün millî bayram olarak kabul edilmesi için de Sivas Mebusu Rauf Bey tarafından Meclise bir kanun teklifi verilmiştir. Teklif verildikten bir yıl sonra meclis gündemine gelmiş ve 24 Ekim 1923’te görüşülerek “Hâkimiyet Bayramı” olarak kutlanması kabul edilmiştir. 1935 yılına kadar kutlanan bayram 2739 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır (Alpaslan, 2017: 97). 1926 yılında 30 Ağustos “Zafer Bayramı” olarak kutlanmış. 1935 yılında kutlanmaya başlanılan “19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı” ise 1938 yılından itibaren resmî bayram olarak kutlanmaya başlanmıştır (Çakmak, 2010: 89). 1981 yılında bu bayramın adı “19 Mayıs Atatürk’ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı” olarak değiştirilmiştir (Uzun, 2010: 110).

Kurtuluş Savaşının kazanılmasından sonra 1 Kasım 1922 tarihinde Saltanat kaldırılmıştı. Bu adım Mustafa Kemal Paşa’nın kafasında yer etmiş olan “millî egemenlik” anlayışının en güzel bir biçimde devlet yönetimine yansıtıldığı şekil olan “cumhuriyet” fikrinin hayata geçirilmesinin önünü açmıştır. Mustafa Kemal Paşa başkanlığında özel bir Müttehassıslar Encümeni Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nda yapılacak değişiklikleri görüşmeye başlamıştır. 14-15 Ekim günlerinde yapılan görüşmelerde, Cumhurbaşkanı’nın TBMM tarafından, TBMM üyeleri arasından seçilmesine ve Devlet bakanı olarak yasama yetkisi yanında yürütme yetkisi de almasına karar verilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, 28 Ekim akşamı Çankaya Köşkü’nde yemekte yanında bulunanlara “*Yarın Cumhuriyeti ilan edeceğiz*” demiştir. 29 Ekim 1923 tarihinde Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun ilk maddesine “*Türkiye Devleti’nin Hükümet şekli Cumhuriyettir*” ifadesinin eklenmesiyle yeni Türk Devleti’nin rejiminin adı resmen konulmuştur (Bolat, 2007: 52-53). Cumhuriyet; bağımsızlık, egemenlik fikirleri bünyesinde barındırmakla birlikte aynı zamanda Türk milletin kendi kendini idare etme yöntemidir (BCA, 490.01.1143.11.2). Cumhuriyetin ilanı aynı gece atılan 101 pare top atışı ile duyurulmuştur. Haber çoğu yerde bazı istisnalar hariç büyük bir sevinçle karşılanmıştır (Elmacı, 1998: 52; Doğaner, 2007: 52). Enver Behnan Şapolyo, Cumhuriyet’in ilanı için bir bayram yapılması hususunda hiçbir tarafta bir sözleşme olmadığı halde halkın kendiliğinden şenlikleri organize ettiğini vurgulamaktadır. 29 Ekim gecesi ile 30 Ekim gününde tüm Ankara halkının bütün şehri bayraklarla donatarak meydanları doldurduğunu belirtmektedir (Haykır ve Çevik, 2014: 333).

Devlet tarafından kutlamaların organize edilmesi ise 26 Ekim 1924 tarihli 986 numaralı kararnameye dayanmaktadır. Bu kararname ile Cumhuriyet’in ilan edildiği tarih olan 29 Ekim’in resmi bayram ilan edilmeden 101 pare top atılarak, özel bir kutlama programıyla kutlanmasına karar verilmiştir (BCA, 030.18.01.01.011.48.17; Düstur, 3. Tertip, C. 5: 666). Cumhuriyet’in ilanının ilk yıl dönümünde Ankara baştanbaşa bayraklarla donatılmış, Belediye Başkanlığı önünde büyük bir tak kurulmuş ve halk büyük bir coşku yaşamıştır (Şeneken, 2009: 7; Alpaslan ve Aydın, 2015: 263). Ayrıca büyük bir halk kitlesinin katıldığı bu kutlamaların yanı sıra resmi tatil olması dolayısıyla, Darülfünun öğrencileri de kendi hazırladıkları bir programla Cumhuriyet’i kutlamıştır (Doğaner, 2007: 2). 29 Ekimin millî bayram ilan edilmesi süreci Hariciye Vekâleti’nce düzenlenen ve hükümet tarafından 8 Şubat 1925’de Meclise sevk edilen bir kanun teklifi ile başlamıştır. Kanun teklifinin Layiha

Encümeni'nde incelenmesinden sonra, Meclisin 19 Nisan 1925 tarihinde yaptığı 106'ncı İçtimasında "Cumhuriyetin ilânına müsadif 29 Teşrinievvel gününün millî bayram addi hakkında kanun" kabul edilmiştir. Bu kanunla 29 Ekim millî bayram olarak kabul edilmiş ve 29 Ekim'in yurt içinde ve yurt dışındaki temsilciliklerde devlet adına düzenlenecek törenlerle kutlanmasının uygun olacağı kabul edilmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, D. 2, C. 18, 1976: 165). Millî egemenliğe dayalı yeni rejimin yıl dönümlerinin yurtdışı ve diplomatik temsilciliklerde büyük coşku yaratacak biçimde kutlanması, yapılan inkılapların kökleşmesi açısından önemli bir görev sayılmıştır (Öztürk, 2015: 586).

Atatürk, Cumhuriyet'in ilanının Onuncu Yıl Kutlamaları dolayısıyla Ankara'da yapılan büyük törende yaptığı konuşmasında; kısa süre içerisinde büyük işler başardıklarını, yaptığı işlerin en büyüğünün de "temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti" olduğunu belirtmiştir. Atatürk, Cumhuriyet Bayramı'nın bir millet bayramı olduğunu belirtip, bu bayramın her yıl huzur ve mutluluk içerisinde kutlanmasını istemiştir. Ayrıca Atatürk, söylemlerinde cumhuriyetin millet için bir diriliş olduğunu da belirtmiştir. Atatürk'ün bu talimatı doğrultusunda Cumhuriyet Bayramı, genç nesiller tarafından her yıl "29 Ekim" de yaşatılmaya ve yurdun dört bir yanında coşkuyla kutlanmaya başlamıştır (Ünüvar ve Kellecioğlu, 2016: 173).

Toplumsal dinamiği harekete geçiren olgular arasında, millî günler ve bayramlar önemli bir yer tutmaktadır (Şavkılı, 2017: 333). Bunun için de her şehir imkânları dâhilinde kendine has özel günlerini kutlamaya çalışmıştır. Bu şehirlerden biri de Akdeniz kavminde sayılan insanların Taş Devri'nden bugüne uzanan tarihi geçmişini muhafaza etmiş ve birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Diyarbakır'dır (Taş, 2009: 29; Beysanoğlu, 1967: 148). Cumhuriyetten önce Amid ve Diyarbakır adlarıyla anılan Diyarbakır'da, millî günlerin büyük bir coşkuyla kutlandığı görülmüştür (Ekmekçi, 2009: 6).

Tek Parti Döneminde Diyarbakır'da "Cumhuriyet Bayramı" kutlamalarının Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği tarafından gönderilen talimatnameler ile yönlendirildiği ve Diyarbakır Halkevinin kutlamalarda önemli görevler üstlendiği anlaşılmaktadır. 1934 yılında her vilayet ve kaza merkezindeki Cumhuriyet meydanlarından törenle toprak alınıp, CHP Genel Sekreterliğine gönderilmesinin istenmesi böyle bir talimat örneğidir. 1934-1949 yılları arasında Diyarbakır'da yapılan "Cumhuriyet Bayramı" kutlamalarının layık olduğu şekilde yapılmasına özen gösterilmiştir. Kutlamalar münasebetiyle şehir günler öncesinden bayraklarla, yeşilliklerle, araçlarla, kırmızı-beyaz kurdelelerle süslenir; şehrin çeşitli yerlerine Cumhuriyetin kazanımlarının önemini anlatan vecizeler asılırdı. Yapılan törenlere başta vali olmak üzere şehrin mülki ve askeri erkânı ile büyük bir halk topluluğu katılırdı. Halkevi tarafından Cumhuriyet balosu düzenlenir ve gece de fener alayı tertip edilirdi (Özer, 2010: 491-511). Diyarbakır ve çevresindeki Halkevlerinde farklı konuları kapsamakla birlikte en fazla millî bayramları konu edinen filimler halka gösterilirdi. Bu çerçevede Diyarbakır Halkevi'nde, Cumhuriyetin ideolojisinin halk tarafından benimsenmesine katkı sağlayacak birçok film gösterilmiştir. 1935 yılında Halkevinde gösterime konulmuş bu filmleri 1000 kişi izlemiştir (Çağlayan, 2012: 262-263).

Demokrat Parti İktidarının İlk Yıllarında Diyarbakır'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1950-1953)

Türkiye'de Muhalefetin canlanması ve örgütlenmesinde çok büyük bir rol oynayan Çiftçi Topraklandırma Kanunu Ocak 1945'te Meclis'e gelmişti. Bu yasayı Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü gibi önemli isimler şiddetle eleştirdiler (Ekinci, 2002: 1315). Toprak Yasası'nın oylanmasından öne bu şahıslar parti grubuna "Dörtlü Tahrir" olarak bilinen belgeyi vererek, muhalefetlerinin yalnız bütçeye ya da Toprak Yasası'na olmadığını göstermek istediler (Albayrak, 2004: 43). CHP'nin üst düzey yönetimi tarafından tepkiyle karşılanan "Dörtlü Tahrir", aslında parti içinden henüz daha adı konmamış muhalif bir hareketi ortaya çıkarmıştır. Muhallifler 7 Ocak 1946 tarihinde İçişleri Bakanlığına başvurarak resmen Demokrat Parti'yi kurdular. Demokrat Parti'nin kuruluşu demokrasiyi özleyenleri sevindirdiği kadar; Halk Partisi içindeki muhaliflerin ayıklanması

isteyen partililer tarafından da olumlu karşılanmıştır (Gülcan, 2001: 230-231). 1946 Seçimlerinde birazda seçim sistemi yüzünden istenilen başarıyı sağlayamayan DP, 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan Milletvekili Genel Seçiminde çok büyük bir başarı sağlayarak 408 milletvekili çıkarmıştır (Albayrak, 2004: 171; Tuncer, 2003: 363). Seçim sisteminden dolayı CHP, ancak Meclis'teki sandalyelerin yalnızca %14,4'ünü alabildi. Hiç kuşku yok ki CHP'nin bu yenilgisinde; seçim sisteminin yanı sıra 27 yıllık tek parti iktidarının yıpranmışlığı ve uygulamaları da önemli bir rol oynamıştır (Güneş Ayata, 2010: 76-78).

1950 Milletvekili Genel Seçiminde DP, Diyarbakır'dan 7 milletvekilliğinin tamamını çıkarmayı başarmıştır. Daha sonra yapılan 1954 seçiminde 8 milletvekili ve 1957 seçiminde ise 9 milletvekili çıkaran DP milletvekilliğinin tamamını alarak, Diyarbakır'da önemi bir güce ulaşmıştı (TUİK, 2012: 9-11). Çok güçlü bir şekilde iktidara gelen DP, Tek Parti Döneminde yurdun her tarafında coşku ile kutlanan millî bayramların, kendi iktidarlara döneminde de aynı şevk ve heyecanla kutlanması için gereken tedbirleri almıştır. Bu millî bayramlardan birisi olan Cumhuriyet Bayramıyla ilgili olarak, Bakanlar Kurulu'nun 23.10.1950 tarihli Cumhuriyet Bayramı'ndaki resmigeçit töreniyle alakalı olarak aldığı beş maddelik karardan "Cumhuriyet Bayramı" kutlamalarının aynı hassasiyetle devam ettirileceği anlaşılmaktadır. Beş madde şeklinde alınan bu kararlar şu şekildeydi:

- 1- Cumhuriyet Bayramında yapılacak geçit törenine askeri kıtalarla okullar ve izcilerin katılması,
- 2- Askeri kıtaların bulunmadığı yerde kabul resminden sonra okullarla izciler tarafından geçidin yapılması,
- 3- Askeri geçit yapılacak yerlerin milli savunma bakanlığınca tayin edilmesi,
- 4- Geçişe iştirak edecek kıtaların teftişinin mahallin en büyük mülkiye amiri ile komutanı ve belediye başkanı tarafından yapılması,
- 5- Bu vesile ile yapılmakta olan baloların tertip edilmemesi, kararlaştırılmıştır (BCA, 030.18.01.02.124.80.12).

Yurdum her köşesinde olduğu gibi Diyarbakır'da da Cumhuriyet bayramı kutlamaları her yıl belli bir prosedür ve disiplin içinde yapılmıştır. Diyarbakır'da 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nda resmi kurumlar ve cadde üzerinde tüm binalar bayraklarla donatılmıştır. Kutlamalar çerçevesinde daha önce belirlenen noktalarda saat 12.00'de 21 pare top atışı atılır, fabrikalarda 5'er dakikalık sirenler çalınır. Valinin abideye çelenk koymasıyla birlikte vali, belediye başkanı ve komutanların katılımıyla resmigeçit törenleri başlar. Diyarbakır halkı Cumhuriyet Bayramı'nı coşkuyla kutlayarak o günün sevincini doyasıya yaşardı (Öğredik, 2013: 98).

1950 yılı Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına Diyarbakır gazetesi geniş bir şekilde yer vererek kutlama programını "29 Ekim Cumhuriyet Bayramı programı tespit edildi" şeklinde bir başlık atarak ilk sayfasından okuyucularına duyurmuştur. Gazeteni haberinde 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nın 27. yıl dönümü münasebetiyle Diyarbakır'da yapılacak olan kutlama programı hakkında bilgi verilmiştir. Kutlama komitesi tarafından hazırlanan programa göre; vali pazar günü saat dokuzda hükümet konağında devlet adına tebrikleri kabul edecektir. Bundan sonra tören alanına gelinecek burada toplanmış bulunan askerlerin, öğrencilerin, sporcuların, izcilerin ve halkın bayramı kutlandıktan sonra İstiklal Marşı söylenecek ve müteakiben öğrenciler tarafından "Onuncu Yıl Marşı" söylenecekti. Daha sonra ordu evinin karşısındaki tribüne gelinerek burada bir geçit resmi yapılacaktır. Bu münasebetle şehir baştanbaşa donatılacak, caddelere vecizeler asılacak, taklar kurulacak ve gece resmi daireler elektrikle ışıklandırılacak, sur kapılarının üzerindeki burçlarda meşaleler yakılacak, fener alayları tertip edilecek, davul zurnalar çalınacak ve çocuklar için eğlenceler tertip edilecektir. Ayrıca bir heyet şehitliği ziyaret edecekti (Diyarbakır Gazetesi, 27 Ekim 1950, S. 3334: 1).

30 Ekim tarihli Diyarbakır gazetesi “*Cumhuriyet Bayramı nasıl kutlandı?*” başlıklı yazısı ile Diyarbakır’da kutlamaların nasıl geçtiğini haber yapmıştır. Bu haberden anlaşıldığı üzere; Cumhuriyet Bayramının 27. yıldönümü Diyarbakır şehrinde halk ve devlet ricali tarafından büyük bir coşku ve tezahüratlarla kutlanmıştır. Törende askerler, öğrenciler, izciler ve sporcular büyük bir intizam içerisinde geçit resmi yapmışlardı. Kutlamaların en dikkat çekici yanlarından birisi daha sabahın erken saatlerinden itibaren kadın, erkek, çocuk, on binlerce kişinin tören alanına akın etmiş olmalarıydı. Halkın tören alanında yerini almasından sonra; ortaokul, lise, öğretmen okulu, erkek sanat enstitüsü, kız enstitüsü, ilkokul öğrencileri, izci ve sporcularda sahaya gelerek yerlerini aldılar. Saat dokuzda hükümet konağında mülki askeri memurlar, siyasi partiler, hususi teşekküllerin mümessilleri vali tarafından kabul edilmiş, saat 9.45’de ise devlet erkânı tören alanında yerlerini almıştır (Diyarbakır Gazetesi, 30 Ekim 1950, S. 3335: 1).

Diyarbakır Gazetesi 29 Ekim 1951’de bayram münasebetiyle şehirde yapılan hazırlıkları “*Cumhuriyet Bayramını bugün kutluyoruz*” başlığıyla okuyucularına duyurmuştur. Gazete haberin devamında, “*Cumhuriyetimizin 28’inci yıl dönümü bugün şehrimizde kutlanacaktır. Bu münasebetle şehrimiz dünden itibaren bayrak tak ve dallarla süslenmiştir. Saat dokuzda hükümet konağında devlet adına valimiz tebrik edildikten sonra Saat 9.45 de vali, korkomutan ve belediye başkanı vali konağının karşısındaki tören yerine gelerek orada toplanmış bulunan asker, öğrenciler, sporcular ve halkın bayramını kutlayacaklardır. Bundan sonra bando tarafından İstiklal Marşı çalınacak ve şeref diğerine Türk bayrağı çekilecek ve öğrenciler tarafından bandonun da iştiraki ile Onuncu Yıl Marşı söylenecektir. Bu merasimden sonra buradan orduveinin karşısındaki tribünde yer alınarak geçit resmi başlayacaktır. Cumhuriyet Bayramı şerefine belediye önünde dün saat 13 den itibaren davul zurna çalınmaya ve oyunlar oynanmaya başlanmıştır*” (Diyarbakır Gazetesi, 29 Ekim 1951, S. 3522: 1). Şeklinde yazarak, okuyucularına Cumhuriyet Bayramı için yapılan hazırlıkları aktarmış, hazırlıklardan 1951 yılı kutlamalarının geçen senelere göre daha mükemmel bir şekilde kutlanacağını anlaşıldığını duyurmuştur.

Kutlamalardan bir gün sonra Yeni Şark Gazetesi “*Bayram şehrimizde coşkun bir tezahüratla kutlandı. Kahraman askeri birliklerimizin geçişi müthiş bir tezahürata vesile oldu*” şeklinde büyük bir başlık atarak bayram kutlamalarının tüm detaylarını okuyucularıyla paylaşmıştır. Gazetede haberin detayları şu şekilde duyurulmuştur: “*Cumhuriyetimizin 28. yıldönümü olduğu için çarşı pazar her yer donatılmıştır. Sabahın erken saatlerinden itibaren resmigeçidin yapılacağı dağ kapı civarı dolmaya başlamıştır. Askeri birliklerimiz muntazaman sahada yer almışlar. Okullarda sahada yerlerine almaktaydılar. Daha sonra valimiz generalimiz ve belediye başkanımız sıra ile askeri birliklerimizin ve bütün öğrencilerimizin bu büyük bayramlarını kutlamışlardır. Hatipler günün mana ve şümülünü belirten konuşmalar yapmışlar. Öğrenciler tarafından şiirler okunmuştur. İlk konuşmayı yapan lise tarih öğretmeni Fahrettin Kırzioğlu; ‘Eski dünyanın 3 kıtasında Asya Avrupa ve Afrika da birçok medeni ve kuvvetli devletler kurmuş olan eski dedelerimiz devlet ve milletin idaresinde daima danışma usulüne başvurmuşlardır. Adalet ve halkın arzusuna göre memleketlerini idare etmişlerdir. Bu bakımdan biz diğer milletler gibi demokrasi idaresini ilk defa garplardan öğrenerek benimsemedik. Türklüğün ve Müslümanlığın özünde halk hâkimiyeti ve cumhurun idaresine göre idare şekilleri görüle gelmiştir.’ Kırzioğlu’nun konuşmasını müteakip öğrencilerde şiirler okumuştur. Konuşmalardan sonra resmigeçit başlamış önce kahraman askeri birliklerimiz, onları takiben muhtelif okullar sıra ile muntazam bir resmigeçit ile şeref tribünü önünden büyükleri selamlayarak geçmişlerdir. Kahraman askeri birliklerimizin geçişi müthiş bir tezahürata vesile olmuş, halkımız bu birlikleri muhabbetle selamlamıştır. Geceleyin fener alayları tertip edilmiş, bando kahramanlık marşları çalmıştır. Şehirde büyük bir sevinç ve heyecan hüküm sürmektedir*”(Yeni Şark Gazetesi, 30 Ekim 1951, S. 100: 1).

Diyarbakır Gazetesi, Cumhuriyet Bayramı’nın 29. yıldönümünde yapılacak etkinlikleri “*Cumhuriyet Bayramı kutlama programı*” başlığı altında okuyucularına duyurmuştur. Gazetenin haberine göre; “*Cumhuriyetin 29. yıl dönümü bayramı kutlama hazırlıkları hızla devam etmekte ve*

şehrin muhtelif yerlerine taklar kurulmaktadır. Bayram 28.10.1952 salı günü saat 13 de başlayacak ve 30 Ekim perşembe günü saat 24'te bitecektir. Vali 29 Ekim 1952 çarşamba günü saat 9 da hükümet konağında devlet adına tebrikleri kabul edecek, tebrikleri müteakip saat 9.45 de vali beraberinde garnizon komutanı ve belediye başkanı olduğu halde hükümet konağının karşısındaki tören yerine gidecekler, orada toplanmış olan asker, okullar ve halkın bayramını kutlayacaklardır. Bundan sonra bando ile İstiklal Marşı çalınacak direğe Türk bayrağı çekilecek ve okullar tarafından Cumhuriyetin Onuncu Yıl Marşı söylenecektir. Bunu müteakip günün ulviyetini belirten söylevler verilecek ve geçit resmi yapılacaktır. Saat 15 de siyasi partiler ve belediye başkanlığınca tertip edilecek bir heyet tarafından şehitlik ziyaret edilecek ve valilik tarafından hazırlanan çelenk konulacaktır. Şehrin muhtelif yerlerinde davul ve zurnalar çalınacak, dolap ve atlıkarıncalar gibi eğlenceler kurulacaktır”(Diyarbakır Gazetesi, 27 Ekim 1952, S. 3822: 1).

Cumhuriyet Bayramı'nın 29. Yıldönümü kutlamaları Şark Postası Gazetesi'nin haberinde “Cumhuriyetin 29. yıldönümü coşkun tezahüratla kutlandı. Geçit resminde motorize birlikler ve genç kültür ordusu bugüne güvenin yarına inancın canlı bir timsali oldular” ana başlığı altında okuyucularına duyurulmuştur. Gazetenin haberinin detayından anlaşıldığına göre saat dokuzda hükümet konağında hükümet adına Vali Servet Sürenkök, ordu adına hava Tümgeneral Hamdullah Suphi Gökerve Milletvekili Mustafa Ekinci protokol sırasına göre tebrikleri kabul etmiş ve daha sonra belediye başkan vekilinin de yer aldığı heyet; okulların, askerlerin ve halkın bayramını kutlamışlardı. Kutlamalar tören alanında bandonun İstiklal Marşı'nı çalması ve bir izci tarafından şeref direğine şanlı bayrağımızın çekilmesi ile başlamıştır. Öğrencilerin hep bir ağızdan Onuncu Yıl Marşı'nı söylemesinin ardından Vali Servet Sürenkök günün önemi üzerine veciz bir konuşma yapmıştır. Müteakiben okullar adına Mutlu Alptekin'in yaptığı konuşma sonrasında motorize askeri birlikler, okullar ve yavrular geçit resmini yapmışlar ve böylece törene son verilmiştir. Törenden sonra şehitliğe vilayet adına bir heyet çelenk koymuş, gece ordu evinde bir balo tertip olunmuş, askeri birlik tarafından bandonun da refakatiyle fener alayı tertip olunmuştur. Ayrıca şehrin muhtelif yerlerinde davul ve zurnalarla bayram şenlikleri yapılmıştır (Şark Postası Gazetesi, 1 Kasım 1952, S. 36: 1).

Diyarbakır Gazetesi, 1953 yılı kutlamalarını “Cumhuriyetimizin kuruluşunun 30. yıl dönümü şehrimizde Coşkun tezahüratla kutlandı” başlığı ile okuyucularına duyurmuştur. Gazete, haberin detayında bayram merasimini okuyucularına şöyle aktarmıştır;

“...Büyük Ata'nın aziz hatıraları hürmetle anıldı. Kahraman askerlerimiz ve öğrencilerimiz muntazam bir geçit resmi yaptılar. Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle şehir baştanbaşa bilhassa resmi binalar yeşil dallar ve milli renklerle süslenmiş ve caddelerin muhtelif yerlerine taklar kurulmuş, gece resmi ve hususi binalar ve taklar bol elektrik ışıklarıyla tenvir edilmiştir. Kadın çocuk ve binlerce halk törenin yapılacağı vilayet dairesinin karşısındaki sahaya sabahın erken saatlerinden itibaren akın etmeye başlamıştır. Vali, korgeneral ve belediye başkanını kahraman askerlerin, öğrencilerin ve halkın bayramlarını kutlamıştır. Müteakiben bando tarafından çalınan İstiklal Marşı ile merasime başlanmış bu arada sahadaki şeref direğine Türk bayrağı çekilmiştir. Bundan sonra bandonun iştiraki ile bütün öğrenciler tarafından Onuncu Yıl Cumhuriyet Marşı söylenmesini müteakip kürsüye gelen valimiz, güzel bir açış nutku söylemiştir. Valimiz bu nutkunda cumhuriyet ilanına takaddüm eden İstiklal Mücadelesinin kısa bir tarihçesini yaptıktan ve Cumhuriyet'in ilanından sonra Türk milletinin attığı ileri adımları ve memleketin ticari kültürel ve iktisadi sahalardaki inkişafını izah etmiştir. Sözlerine devam eden valimiz gençliğe hitap ederek cumhuriyet İstiklalimizin bekçiliği vazifesinin Atatürk tarafından gençliğe emanet edildiğini, gençlerimizin bu vazifeyi seve seve yapacaklarından emin olduğunu söylemiştir. Müteakiben şehir adına Belediye Reisi Adil Tekin ve öğretmenler adına Ali Paşa İlkokulu Başöğretmeni İffet Babagil kürsüye gelerek bu mutlu günün mana ve şümülünü tebarüz ettiren birer söylev vermişler, öğrenciler tarafından da şiirler okunduktan sonra geçit resmi başlamıştır. İlk olarak kahraman askerlerimiz sert adımlarla muntazam geçmiş bunu takiben motorize kuvvetler ve öğrencilerde geçtikten sonra buradaki tören sona ermiştir. Tören yerinden ayrılan halk belediye önünde

çalınan davul zurna ile milli ve çeşitli oyunlar oynamak suretiyle eğlenmişler ve hakiki bir bayram günü yaşamışlardır. Ayrıca çocuklar için salıncaklar ve atlıkarıncalar kurulmuş küçük yavrularımız da buralarda büyük bir neşe içerisinde gülip eğlenmişlerdir. Gece tertip edilen fener alayları önlerinde bando olduğu halde şehrin belli başlı caddelerini dolaşmak suretiyle tezahüratta bulunmuşlar, belediyemiz de sur kapılarının etrafındaki burçlarda meşaleler yakarak tezahürata bu suretle iştirak etmiştir” (Diyarbakır Gazetesi, 30 Ekim 1953, S. 4133: 1).

Demokrat Parti İktidarının Son Yıllarında Diyarbakır'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1954-1960)

30 Ekim 1954 tarihli Diyarbakır Gazetesi'nin haberine göre Cumhuriyet'in 31. yıldönümü dolayısıyla 28.10.1954 Perşembe günü, resmi ve hususi binalar bayrak ve dallarla süslenmiş, belli başlı caddeler üzerinde muhtelif taklar kurulmuş ve tam saat 12'de 21 pare top atılmıştır. Fabrikaları düdüklarını fasılasız beşer dakika çalmak suretiyle bayram ilan edilmiştir. Aynı gün saat 15'de bir heyet şehitliğe giderek abideye çelenk koymuştur (Diyarbakır Gazetesi, 30 Ekim 1954, S. 4438: 1; Pancar ve Öğrendik, 2014: 27). 29 Ekim günü ise saat dokuzda protokol hükümet konağında valiyi tebrik etmişlerdi. Saat 10'da Vali Şevket Ozanalp ve beraberindeki heyet, bayram töreninin ve geçit resminin yapılacağı meydana giderek; toplanmış olan askerlerin, okulların ve törene iştirak eden binlerce halkın bayramlarını kutlamıştır. İstiklal Marşı ve direğe bayrağın çekilmesinden sonra, kürsüye gelen Maarif Müdürü Ferit Çamoğlu tarafından günün anlamını anlatan bir konuşma yapılmıştır. Askerlerin ve öğrencilerin muntazam bir geçiş yaptığı törende; zirai donatım kurumunun tertibiyle traktör, biçerdöver, ziraat makineleri, atlı köylüler ve esnaf teşekküllerinin de geçit resminde yer alması bayrama verilen önemi göstermektedir. Geçit resminden sonra eski belediye binası önünde davul zurna çalınmış ve halk burada millî ve mahalli oyunlar oynamak suretiyle büyük bir neşe içerisinde eğlenmiştir (Diyarbakır Gazetesi, 30 Ekim 1954, S. 4438: 1).

1955 yılı kutlamalarını Diyarbakır Gazetesi “*Cumhuriyet Bayramı Coşkun tezahüratla kutlandı.*” manşetiyle ilk sayfasından okuyucularına duyurmuştur. Haberin devamında Cumhuriyet Bayramında yapılan kutlamalar hakkında şu bilgiler aktarılmıştır: “*Günün manasına layık bir tören yapıldı. Hatipler günün mana ve şümülünü tebarüz ettirdiler. Geçit resmi muntazam oldu. Herkes hakiki bir bayram sevinci içinde güldü, eğlendi ve neşeli bir gün geçirdi. Gece şenlikler yapıldı, fişekler atıldı, teşkil olunan fener alayları şehrin belli başlı caddelerini dolaşarak tezahüratta bulundular. Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle şehir baştanbaşa bayraklarla taklarla süslenmişti. Binlerce halk sabahın erken saatlerinde cumhuriyet meydanına akın ediyorlardı. Askeri kıtalar, öğrenciler, izci ve sporcular, hususi teşekküller, esnaflar meydanı doldurmuşlardı. Saat 10'da tören mahalline gelen valimiz Şevket Ozanalp ve beraberindeki heyet, askerlerin öğrencilerin ve bütün halkın bayramlarını tebrik ettiler. Bundan sonra bando tarafından çalınan İstiklal Marşı ile törene başlanmış. Bu esnada direğe Türk bayrağı çekilmiştir. Müteakiben vilayet adına maarif müdürü günün önemini belirten kısa bir söylev vermiş ve büyük dahi Atatürk'ün Türk milletine olan hizmetleri belirtilmiştir. Ayrıca öğrenciler tarafından günün manası ile alakalı şiirler okunmuştur. Gece resmi binalar, bankalar hatta her taraf elektriklerle tenvir edilmiş, fişekler atılmış, fener alayları tertip edilmiş eski belediye önünde çalınan davul zurnaya ayak uyduranlar milli oyunlar oynamış, bütün halk hakiki bir bayram neşesi içinde gülip eğlenmişlerdir”* (Diyarbakır Gazetesi, 31 Ekim 1955, S. 4745: 1).

29 Ekim 1956 tarihli Diyarbakır Gazetesi'nin haberinden anlaşıldığına göre Cumhuriyet Bayramı'nın 33. yılı hazırlıkları Diyarbakır'da muntazaman yapılmıştır. Gazetenin haberinden; 28 Ekim'den itibaren belediye, şayak fabrikaları ve şehrin muhtelif yerlerinde taklar kurulduğu ve şehrin baştanbaşa bayraklar, defne dalları ile süslendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca taklar üzerine Atatürk'ün fotoğrafları asılmış ve 33 rakamı göze çarpacak bir şekilde yazılmıştır. 28 Ekim saat 13'den itibaren gecenin geç saatlerine kadar belediye meydanında çalınan davul zurna eşliğinde halk doyusıya bu mutlu günün yıl dönümünü kutlamaya başlamıştır. Kutlama programından anlaşıldığı üzere; valinin tebrikleri kabulünden sonra Cumhuriyet Meydanında askerlerin, motorize kıtaların, öğrencilerin, sporcuların ve

hususî teşekküllerin katılacağı bir geçit resmi yapılacaktır. Her sene olduğu gibi bir heyet tarafından şehitliğin ziyaret edilmesi, Atatürk'ün vatana ve Türk milletine yaptığı hizmetleri ve bu vesileyle aziz hatıralarının hürmetle anılması ve kutlama merasiminin her senekinden daha iyi ve heyecanlı geçmesi planlanmıştır (Diyarbakır Gazetesi, 29 Ekim 1956, S. 5052: 1).

Aynı gazete bir gün sonra şehirde yapılan kutlamaları sayfalarına taşıyarak okuyucularına duyurmuştur. Gazeteye göre Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına on binlerce halk sabahın erken saatlerinden itibaren tören alanında yerini almaya başlayarak, büyük tezahüratlarla katılmıştır. Daha sonra Vali Fahrettin Akkutlu, Korgeneral Ragıp Gümüşpala, Belediye Reisi Sezai Demiray ve yanlarındaki heyet halkın bayramını kutlamışlardır. İstiklal Marşı'nı müteakiben kürsüye gelen Vali Fahrettin Akkutlu, Cumhuriyet'in mana ve önemi hakkında açıklamalar yaptıktan sonra rejimin Türk Milletine kazandırdığı yüksek hayat seviyesi hakkında bilgiler vermiştir. Valinin nutkunun ardından lise adına Cengiz Altuğ, Öğretmen Okulu adına Yüksel Günay, ilkokullar adına Cumhuriyet okulundan Sevim Demirbacak günün mevzuu ile ilgili yazı ve şiirler okumuşlardı. Yapılan muntazam bir geçit resminden ve coşkun tezahüratlardan anlaşıldığına göre, Cumhuriyet Bayramı halk tarafından muazzam bir heyecanla kutlanmıştır (Diyarbakır Gazetesi, 30 Ekim 1956, S. 5053: 1).

Diyarbakır'da yayınlanan Demokrasiye Güven Gazetesi, 28 Ekim 1957 tarihinde yaptığı haberinde Cumhuriyet'in 34. yılının kutlanması ile ilgili olarak şu başlığı atmıştır: *"Cumhuriyetin 34. yıl dönümü yarın yurdun her tarafında kutlanacaktır. Şehrimizde de bu büyük bayramın kutlama hazırlıklarına başlanmıştır. Cumhuriyet Bayramı bütün Türk milletine ve Türk ordusuna kutlu olsun"* (Demokrasiye Güven Gazetesi, 28 Ekim 1957, S. 1520: 1). Demokrat Kale Gazetesi ise birinci sayfasında 29 Ekimde uygulanacak programı *"Cumhuriyetin 34. yıl dönümü bayramı kutlama programı"* başlığı altında okuyucularına duyurmuştur. Gazetenin ilan ettiği programa göre;

1- Bayram 28 Ekim 1957 pazartesi günü saat 12'de başlayacak, 30 Ekim 1957 çarşamba günü saat 24 de bitecektir. Askeri merasim ve protokol talimatnamesi gereğince 28, 29 Ekim 1957 günleri saat 12'de 21 pare top atışı yapılacaktır. Bayramın başladığını 28 Ekim günü saat 12'de inhisarlar içki fabrikası ile Sümerbank şayak fabrikası düdüklerini fasılasız 5 dakika çalmak suretiyle ilan edeceklerdir. 28 Ekim pazartesi günü vilayet, kolordu, belediye ve diğer teşekkül mümessilleri saat 15'te şehitlikteki abideye çelenkler koyacaklardır.

a) Bayram günleri resmi ve hususî binalar bayraklarla ve yeşil dallarla süslenecektir.

b) Geceleri resmi binalar elektrikle tenvir edilecek ve belediyece sur kapıları yanındaki burçlarda meşaleler yakılacaktır.

c) Gece ve gündüz süslemelerinde mümkün olduğu kadar (34) rakamının belirtilmesi sağlanacaktır.

d) Belediye ve şayak fabrikası tarafından taklar kurulacak, bu süsleme işleri pazartesi günü saat 12'de bitmiş olacaktır (Demokrat Kale Gazetesi, 28 Ekim 1957, S. 533: 1).

2- Resmî kabul ve bayramlaşma:

a) Vali 29 Ekim 1957 salı günü saat 9'da hükümet konağında ekli teşrifât listesindeki sıraya göre devlet adına tebrikleri kabul edecektir. Bando tebrik merasimi bitinceye kadar hükümet konağı önündeki millî marşlar çalacaktır.

b) Tebrikleri müteakip saat 9.30'da vali beraberinde garnizon kumandanı, belediye reisi bulunduğu halde geçit töreninin yapılacağı Cumhuriyet Meydanı'na gidecekler orada toplanmış olan askeri birlikleri okullar ve kurumlarla halkın bayramını kutlayacaklardır.

c) Bundan sonra bando, İstiklal Marşı çalacak ve direğe Türk bayrağı çekilecektir. Vilayetçe tensip edilecek bir zat tarafından bayramın önemini belirten kısa bir konuşma yapılacaktır. İlk, orta ve

öğretmen okullarından maarif müdürlüğünce seçilecek 3 talebe tarafından günün manası ile alakalı şiirler okunacaktır.

3- Eğlenceler:

a) Bayram devam ettiği müddetçe belediye tarafından seçilecek meydanlarda davul zurna çalınacak eğlenceler oyunlar tertip edilecektir.

b) Askeri garnizonca tespit edilecek yer ve saatlerde millî marşlar çalınacaktır.

c) Gece şehrin muhtelif yerlerinde bol miktarda çeşitli fişekler atılacaktır.

4- Fener Alayı ve Spor Eğlenceleri:

a) 29 Ekim 1957 Salı akşamı saat 19.30 da garnizon kumandanlığında fener alayı tertip edilecektir.

b) 29-30 Ekim 1957 salı ve çarşamba günleri saat 14-17 arasında şehir stadında çeşitli spor eğlenceleri tertip edilecektir (Demokrat Kale Gazetesi, 29 Ekim 1957, S. 534: 2).

Demokrasiye Güven Gazetesi'nin haberinden anlaşıldığına göre 28.10.1957 pazartesi günü saat 12'de şayak ve içki fabrikaları 5 dakika fasılasız düdüklerini öttürerek ve buna 21 pare topun sesinin iştiraki ile bayram ilan edilmiştir. 29.10.1957 salı günü sabahın erken saatlerinde bu büyük günü kutlamak üzere halk sokaklara dökülmüş, bayram kutlama sahasına akın etmiştir. Saat dokuz da vali Şevket Ozanalp, devlet adına tebrikleri kabul etmiş ve saat 9.30 da beraberinde garnizon kumandanı, belediye reisi ile birlikte meydanda toplanan askeri birliklerin, okulların, kurumların ve halkın bayramını kutlamışlardır. Kutlama merasiminden sonra İstiklal Marşı çalındı ve şeref direğine Türk bayrağı çekildi. Günün mana ve önemi üzerine ise Maarif Müdürü Ali Öztürk bir konuşma yapmıştır (Demokrasiye Güven Gazetesi, 29 Ekim 1957, S. 1521: 1).

Demokrat Şark Gazetesi ise bayram münasebetiyle yapılan konuşmalarda gençliğin Atatürk'ün izinde olduğu temasını işleyen konuşmaların yapıldığını, şehrin baştanbaşa bayraklarla donatılarak, taklar kurulduğunu yazmıştır. Ayrıca gazetenin haberinden anlaşıldığı üzere geçit resmi sırasında askeri birlikler ile Ziya Gökalp İlkokulu'nun küçük öğrencilerden oluşturduğu "Kızılay hemşire grubu" çok büyük alkış toplamıştır (Demokrat Şark Gazetesi, 30 Ekim 1957, S. 1035: 1). Küçük büyük on binlerce Diyarbakırlının takip ettiği geçit resminde okullardan başka motorize birliklerinde büyük takdir topladığı görülmüştür (Gayret Gazetesi, 30 Ekim 1957, S. 179: 1). 34. yıl kutlamalarını Diyarbakır'ın bir diğer yerel gazetesi olan Şark Postası da haber yapmıştı. Gazete haberinde tören hakkında bilgiler verdikten sonra gece yapılan kutlamalar ile ilgili olarak şunları yazmıştır; "...Gece Dağkapı burçlarında meşaleler yakıldı, fenni şekilde aydınlatılmış askeri birlikler Atatürk'ün büyük bir portresi eşliğinde bandonun refakatinde şehirde gezi yaptı. Caddelerde biriken halk tarafından alkışlandı. Belediye önünde 28 Ekim öğleden sonra bayram şerefine davul zurna refakatinde başlayan millî oyunlar, bayram gününün akşamına kadar devam etti" (Şark Postası Gazetesi, 31 Ekim 1957, S. 1208: 1).

1958 yılında 35. yılı kutlanan Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle Ziya Gökalp Gazetesi "Cumhuriyetimizin 35.yıl dönümü büyük Türk milletine kutlu olsun" başlıklı bir yazı yayınlamıştır. Yazıda Cumhuriyet rejimiyle alakalı şu ifadeler yer verilmiştir;

"19 Mayıs 1919'da büyük Ata'nın Samsun'a çıkarken tasarladığı ve milletçe girilen bir mücadele sonunda tahakkuk ettirmeye muvaffak olduğu Cumhuriyet sayesinde hür ve mesut bir millet olarak yaşıyor ve bu kutlu günün hazzını yudum yudum içiyoruz. Büyük Ata'nın ve ölmez milletimizin şuurundan gelen ve millî iradeyi hâkim kılan Cumhuriyet rejiminin mesut bir yıldönümünü kutluyoruz. Yurdun her köşesinde görülebilir bir ruh yüksekliğine bir millî kaynaşmaya şahit olduğumuz bu günlerde 35 yıla girmek ve bunun ifade ettiği manayı bir bayrak gibi semalarımızda dalgalandırmak çok mesut bir hadisedir. Cumhuriyetin doğuşundan birkaç yıl öncesine dönüp bakarsak, bugünü millî

bir selamet gibi kabul etmenin gerçek manasını daha iyi kavrayabiliriz. Bugün artık yabancıların işlettiği demiryolu, havagazı, elektrik tramvay şirketlerinden kapitülasyonlardan uzak kendi imkânları ile gelişen bugünkü asra ayak uydurmak yolunda olan kıymetli bir Türkiye’de yaşıyoruz. Bugün dünden ilerideyiz. Yarın bugünden daha da ileride olacağız, bugün dünya muvacehesinde hasta adamlık vasfı unutulmuş kuvvetli, azimkâr, her türlü teknik ve fikri kalkınmaya doğuştan kabiliyetli bir millet ve devlet olarak yer alması bulunuyoruz. Bunu cumhuriyete ve cumhuriyet fikrini doğuran şuura borçluyuz” (Ziya Gökalp Gazetesi, 29 Ekim 1958, S. 278: 1).

Diyarbakır Gazetesi’nde 29 Ekim 1958 tarihli “Cumhuriyet Bayramı Türk Milletine Kutlu Olsun” başlığıyla yayınlanan yazıda, Cumhuriyet’in getirileri şu ifadelerle anlatılmıştır; “35 yıl önce bugün, köhne saltanat yıkılmış yerine cumhuriyet ilan edilmiş, eski Babıâli zihniyeti ortadan kaldırılmış, saray israflarının önüne geçilmiş ve Türk milletine yepyeni bir zihniyet aşılanmıştı. Bize bu varlıkları yaratan eşsiz rehber ve kahraman kumandan Atatürk’ü rahmetle anarız...” (Diyarbakır Gazetesi, 29 Ekim 1958, S. 5666: 1).

Diyarbakır Gazetesi Cumhuriyet’in 35. yıl dönümü kutlamalarını 30 Ekim de sayfalarına taşımıştı. Habere göre Diyarbakır halkı, sabahın erken saatlerinden itibaren bayramı kutlamak için meydanları doldurmaya başlamıştı. Valinin tebrikleri kabulünün ardından Vali Şevket Ozanalp, Kolordu Komutan Vekili Tümgeneral Hidayet Kızıldemir tören yerine geldiler. Saat 9.30’da halkın bayramlarını tebrikten sonra İstiklal Marşı ve direğe bayrağın çekilmesiyle tören başlamıştır. Kutlamalarda hatiplerin yaptıkları konuşmalarda, Cumhuriyetin ne ağır şartlar altında kazanıldığı, büyük dahi Atatürk’ün vatana istiklalini kazandırmak ve Türk milletini medeniyete kavuşturmak için ne büyük inkılaplar yaptığı vurgulanmıştır. Yapılan geçit resminden sonra tören alanından ayrılan halk, belediye önünde çalınan davullar ve zurnalarla gecenin geç saatlerine kadar gönüllerince eğlenmişler; millî oyunlar oynayan halk, hakiki bir bayram günü yaşamıştır. Yine gece tertip edilen fener alayı ise büyük bir ilgiyle karşılanmıştır (Diyarbakır Gazetesi, 30 Ekim 1958, S. 5667: 1; Demokrat Kale Gazetesi, 30 Ekim, 1958, S. 83: 1).

Cumhuriyet’in 35. yılı kutlamaları Diyarbakır Gazetesi’nin 31 Ekim tarihli sayısından anlaşıldığına göre çok çeşitli etkinliklere de sahne olmuştur. Bu etkinlikler kapsamında stadyumda spor gösterileri yapılmış ve maçlar oynanmıştır. Ayrıca çocuklar kurulan salıncaklarda sallanarak eğlenmişler ve sinemalara giderek güzel filimler izlemişlerdir. Emniyet Müdürlüğü de aldığı sıkı tedbirler sayesinde üzerine düşen görevi yapmış; bu sayede şehirde mühim hadiseler olmamış ve huzur içinde iyi bir bayram yaşamıştır (Diyarbakır Gazetesi, 31 Ekim 1958, S. 5668: 1). Ziya Gökalp Gazetesi, kutlamalarda bayramın şanına yakışır bir biçimde yapıldığını ve geçit töreninin herkesin göğsünü kabarttığını yazmıştır (Ziya Gökalp Gazetesi, 30 Ekim 1958, S. 1269: 1). Gayret Gazetesi, yaptığı haberde kutlamaların çok büyük bir intizam içerisinde gerçekleştiğini ve halkın kutlamalara olan ilgisinden söz etmiştir (Gayret Gazetesi, 30 Ekim 1958, S. 487: 1). Ümmid Gazetesi ise kutlamalarını okuyucularına; “Cumhuriyetin 35. yıl dönümü neşe içerisinde kutlandı, yapılan merasimde günün mana ve ehemmiyetini belirten konuşmalar yapıldı. Okulların resmigeçidi parlak oldu” manşetiyle duyurmuştur (Ümmid Gazetesi, 30 Ekim 1958, S. 707: 1).

Sesleniş Gazetesi, 29 Ekim 1959 tarihli sayısında Diyarbakır’da Cumhuriyet’in 36. yılı kutlama programının nasıl yapılacağı ile ilgili okuyucularına bilgiler aktarmıştır. Gazetenin haberinde; şehirde tören için zengin bir programın yapıldığı, vilayet önünde yapılacak tören için bütün hazırlıkların tamamlandığı, 28 Ekim’den itibaren bütün resmi ve hususi müesseselerin bayraklarla süslendiği ve şehrin bazı yerlerinde taklar kurularak, ışıktandırmaların yapıldığı duyurulmuştur (Sesleniş Gazetesi, 29 Ekim 1959, S. 529: 1). Diyarbakır Gazetesi de, 29 Ekim 1959 tarihli sayısında yapılan hazırlıklarla alakalı olarak; törenin yapılacağı meydanın tanzim edilerek çadırların ve tribünlerin kurulduğu, halkın töreni ve geçit resmini takip edeceği yerlerin tel örgülerle çevrildiği, okulların ve motorize birliklerin bir hafta öncesinden hazırlıklara başladığı yazılmıştır. Ayrıca halkın davul zurna eşliğinde millî oyunlar

oyunarak, büyük neşe içerisinde bayramı kutlamaya başladığı belirtilmiştir (Diyarbakır Gazetesi, 29 Ekim 1959, S. 5972: 1).

Diyarbakır Gazetesi, 30 Ekim 1959 tarihinde “Cumhuriyet Bayramı şehrimizde coşkun tezahüratla kutlandı” başlığı ile çıkmıştır. Gazete 29 Ekimde yapılan törenleri şu şekilde yazmıştır; “...Kadın, çocuk, binlerce halk sabahın erken saatlerinden itibaren tören mahalline akın etmeye başlamışlardı. Mülki askeri erkân da yerlerini aldılar. Öğrenciler, motorize kuvvetler, halk teşekkülleri, sporcular sahaya gelerek yerlerini aldılar. Saat 9'daki tebriklerden sonra Vali Muhlis Babaoğlu beraberinde kolordu kumandanı ve belediye reisi olduğu halde öğrencilerin, askerlerin ve halkın bayramlarını kutladı. Müteakiben kürsüye gelen Maarif Müdürü Selahattin Özcan bir konuşma yaparak günün mana ve şümülünü tebarüz ettirdi. Öğrencilerde şiirler okuduktan sonra geçit resmine başlandı, evvela öğrenciler, sporcular, askerler, motorize kuvvetler, esnaf teşekkülleri traktör biçerdöverler muntazam bir geçit resmi yaptılar. Her geçişlerinde etraflı dolduran kalabalık bir halk kitlesi tarafından alkışlandılar. Bu suretle tören sona erdikten sonra buradan dağılan halk belediye önünde çalınan zurnaya iştirak ile gecenin geç vakitlerine kadar milli oyunlar oynamak suretiyle büyük bir neşe içerisinde eğlendiler. Gece garnizon tarafından tertiplenen fener alayı ve bando vasıtasıyla halk hakiki bir bayram günü yaşadı” (Diyarbakır Gazetesi, 30 Ekim 1959, S. 5973: 1).

İhtilal sonrası ilk bayram olan 1960 yılı “Cumhuriyet Bayramı” hazırlıklarına askerler damgasını vurmuştur. 37. Yıl için yapılan hazırlıkları, 27 Ekim 1960 tarihinde sayfalarına taşıyan Diyarbakır Gazetesi'ne göre; şehrin muhtelif yerlerinde kurulan taklar için bizzat askerler mesai harcamıştır. Ayrıca geçen senelere nispeten bu bayramın önemine layık bir şekilde kutlanması hususunda büyük gayretler sarf edilmiştir (Diyarbakır Gazetesi, 27 Ekim 1960, S. 6278: 1). Ümmid Gazetesi, 37. yılı kutlamalarını tüm detaylarıyla ilk sayfasından okuyucularıyla paylaşmıştır. Haberin detayından anlaşıldığı üzere; “Cumhuriyet Bayramı” kutlamalarına sabahın erken saatlerinden itibaren halk otobüsler, dolmuşlar ve hususi arabalarla taşınmıştır. Yol kenarlarına dizilen apartmanların balkon ve pencerelerinden insanlar dalga dalga büyüyen insan selini seyretmiştir. Saat 9.30'da Vali Niyazi Akı, Kolordu Komutanı Nazmi Karakoç ve beraberindeki heyet; askeri kıtaların, mekteplilerin ve halkın bayramını tebrik etmişlerdi. Vali Niyazi Akı'nın günün mana ve ehemmiyetini belirten kısa ve ruhlı konuşmasını müteakip, küçük öğrenciler muhtelif şiirler okudular. Daha sonra öğrenciler ve askeri kıtalar büyük bir intizam içerisinde geçmişler, geçitler sırasında motorlu birliklerle tanklar da geçit merasiminde yer almıştır (Ümmid Gazetesi, 31 Ekim 1960, S. 1320: 1; Sesleniş Gazetesi, 31 Ekim 1960, S. 836: 1).

1960 yılında 37'ncisi yapılan “Cumhuriyet Bayramı” kutlamalarının en dikkat çekici yanlarından birisi geçit resminde tankların da yer almasıdır. Geçit resminde ilk defa tankların yer alması, bayram kutlamalarının Türk Ordusu için bir gövde gösterisine dönüşmesini sağlamıştır. Ayrıca bu durumu, ihtilalin ortaya çıkarmış olduğu baskı ortamının bayram gösterilerine bir yansıması olarak değerlendirmek gerekir.

Sonuç

1925 yılında çıkarılan kanunla Cumhuriyet'in bir bayram olarak resmen kabul edilip yürürlüğe girmesinden sonra, her yıl 29 Ekim günü Cumhuriyet'in ilanının yıldönümlerinde ülke genelinde olduğu gibi, Diyarbakır kent merkezinde de düzenlenen kutlamalar görkemli ve coşkulu bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu kutlamalara yediden yetmişe bütün halk sevinçle iştirak etmiş, törenler en güzel şekilde ve kusursuz bir biçimde icra edilmeye çalışılmıştır. Diyarbakır'da kutlama hazırlıkları valiliğin öncülüğünde oluşturulan bir düzenleme komitesi tarafında takip edilmiş ve yapılmıştır. Komite bu hazırlıklara günler öncesinden başlayarak, belirli bir program ve nizam dâhilinde sürdürmüştür. Her kesimden insanın bayrama olan sevgisi ve ilgisi şehrin çehresini canlandırmıştır. Coşkuyla gerçekleşen bayram kutlamalarına Diyarbakır'ın çevre ilçe ve köylerinden gelen insanlar da yoğun bir ilgi göstermiştir. Kutlama törenlerine öğretmenlerin, öğrencilerin, askerlerin, sivil toplum örgütlerinin,

esnaf kuruluşlarının ve kamu görevlilerinin katılması bayrama verilen önemi göstermesi açısından oldukça dikkat çekicidir.

Kutlama törenlerinde günün anlam ve önemi üzerine yapılan konuşmalar, bu özel güne dair yazılı basında çıkan demeçler, Cumhuriyet rejiminin temelini ne kadar derin olduğunu gösterdiği gibi, rejimin benimsetilmesi ve yaşatılması açısından da önem arz etmekteydi. Demokrat Parti Döneminde Diyarbakır'da Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının, Tek Parti Döneminde olduğu kadar titizlikle sürdürülmesi ve törenlere katılımın oldukça yüksek seviyelerde olması, aslında Türk inkılâbının halk nazarında itibar gördüğün en güzel kanıtı olmuştur. Ayrıca DP Döneminde siyasal hayatta CHP ile DP arasında yaşanan çekişmelerin mümkün olduğu kadar "Cumhuriyet Bayramı" kutlamalarına yansımaması, halkın top yekûn olarak kutlamaları katılarak, gece geç vakitlere kadar süren millî oyunlar oynaması ve gönüllerince doyasıya eğlenmesi, Cumhuriyet ideolojisinin toplum üzerindeki bağlayıcı etkisini açıkça ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (BCA)

BCA, 030.01.18.101.18.

BCA, 030.18.01.01.011.48.17.

BCA, 030.18.01.02.124.80.12.

BCA, 490.01.1143.11.2.

Resmi Yayınlar

Düştur, 3. Tertip, C. 5, 26 Teşrin-i Evvel 1340.

Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 5, 22 Haziran 1325/5 Temmuz 1909, TBMM Basımevi, Ankara.

Resmi Gazete, "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun", 27.5.1935.

Resmi Gazete, Karar Sayısı.8/3456, S. 7475.

TBMM Zabıt Ceridesi (1958). Devre: 1, C. 10, TBMM Matbaası, Ankara.

TBMM Zabıt Ceridesi (1976). Devre: 2, C. 18, TBMM Matbaası, Ankara.

TBMM Zabıt Ceridesi (1935). Devre: 5, C. 3, TBMM Matbaası, Ankara.

Araştırma-İnceleme Eserler

Akbayrak, H. (1987). "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Milli Bayramlar", **Tarih ve Toplum**, C. 8. S. 43, Temmuz.

Akın, V. (1997). "23 Nisan Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı'nın Tarihçesi", **PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi**, S. 3, ss. 91-96.

Albayrak, M. (2004). **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, Phoenix Yayınevi, Ankara.

Alpaslan, E. (2017). "Tek Parti Döneminde Adana'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1933-1943)", **Çukurova Araştırmaları Dergisi**, C. 3, S. 1, Yaz, ss. 93-119.

Alpaslan, E., Aydın, T. (2015). "Tek Parti Döneminde Maraş'ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1945)", **KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 12 (2), ss. 261-284.

- Beysanoğlu, Ş. (1967). **Diyarbakır İl Yıllığı 1967**, İş Matbaacılık ve Ticaret, Ankara.
- Bolat, B. S. (2007). *Milli Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)*, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Çağlayan, E. (2012). *Tek Parti Döneminde Diyarbakır (1923-1950)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Çakmak, F. (2010). “Bursa’da On Beşinci Yıl Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları”, **U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 11, S. 18, ss. 87-109.
- Doğaner, Y. (2007). “Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamaları”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 5, S. 9, Şubat, Ankara, ss. 119-143.
- Ekinci, N. (2002). “İnönü Dönemi ve II. Dünya Savaşı Yılları”, **Türkler**, C. 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Ekmekçi, G. (2009). *Diyarbakır Gazetesine Göre Diyarbakır’da Kültür Ve Sanat Hayatı (1286-88/1869-71)*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır.
- Elmacı, M. E. (1998). “Cumhuriyet’in İlanının İlk Yıldönümü Kutlamaları”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, 75. Yıl Özel Sayısı, C. 3, S. 8, 49-59.
- Erdem, S. (1992). “Bayram”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 5, Güzel Sanatlar Matbaası A. Ş., İstanbul.
- Eren, H. (1999). **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**, 2. Baskı, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- Gülcan, Y. (2001). **Cumhuriyet Halk Partisi (1923-1946)**, Alfa/Aktüel Kitabevi, Bursa.
- Güneş Ayata, A. (2010). **CHP (Örgüt ve İdeoloji)**, 2. Baskı, Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- Haykır, Y., Çevik, M. (2014). “Tek Parti Döneminde Elazığ’da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1945)”, **Turkish Studies**, C. 9, S. 7, Ankara, ss. 331-377.
- İleri, T. (2015). “Amasya’da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1925-1943)”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 2, S. 5, Aralık, ss. 137-155.
- Kâşgarlı Mahmud. (2014). **Dîvânu Lugâti’t Türk**, Haz. Ahmet B. Ercilasun-Ziyat Akkoyunlu, TDK Yayınları, Ankara.
- Koca, S. (2002). “Eski Türklerde Bayram ve Festivaller”, **Türkler**, C. 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 79-89.
- Öğredik, A. (2013). *Demokrat Parti Döneminde Diyarbakır’da Siyasi, Ekonomik Ve Sosyal Hayat (Yerel Basına Göre)*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır.
- Özer, İ. (2010). *Türk Modernleşmesinde Halkevleri Ve Diyarbakır Halkevi Örneği*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Öztürk, G. (2015). “Niğde’de Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1926-1948)”, **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 14 (3), ss. 585-599.
- Öztürkmen, A. (1996). “Milli Bayramlar: Şekli ve Hatırası-I”, **Toplumsal Tarih**, C. 5, S. 28.
- Pancar, E., Öğrendik, A. (2014). “Demokrat Parti Döneminde Diyarbakır’da Sosyal Hayat”, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 6, S. 11, Nisan 2014, ss. 15-31.

- Şahingöz, M. (1999). “Osmanlı’da Milli Mücadeleye İstiklâl-i Osmânî Günü Kutlamaları”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, C. 1, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Şavkılı, C. (2017). “Maraş’ın Kurtuluş Bayramı Kutlamaları Ve Basına Yansımaları (1920 1950)”, **Atatürk Yolu Dergisi**, S. 61, Ankara, ss. 309-340.
- Şeneken, S. (2009). *1930’lu Yıllarda İzmir’de Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Taş, K. Z. (2009). “Diyarbakır’daki Sosyal Değişimin Tarihî Arka Plânı Ve Bunun Siyasî Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”, **21. Yüzyıl Dergisi**, 2009, S. 8-9, ss. 29-48.
- Taş, N. F. (2002). “Türk Meclislerinin Kabul Ettiği Bayramlar”, **Türkler**, C. 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 656-675.
- Tekeli, İ. (1997). “Bir Toplumsal Anlatım ve Katılım Biçimi Olarak Kutlama Şenlikleri”, **Bir Çağdaşlaşma Projesi Olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin 75 Yılı**, Byy.
- Tuncer, E. (2003). **Osmanlı’dan Günümüze Seçimler (1877-2002)**, 2. Baskı, TESAV Yayınları, Ankara.
- TÜİK, Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011. (2012). Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- Uzun, H. (2010). “Milletin İradesi İle Oluşan Bir Bayram: Atatürk’ü Anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ve Atatürk Döneminde Kutlanması”, **Karadeniz Araştırmaları**, C. 6, S. 24, ss. 109-125.
- Ünüvar, S., Kellecioğlu, S. (2016). “Gaziantep’te Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları Ve Basına Yansıması (1933-1938)”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S. 224, İstanbul, ss. 172-191.
- Yamak, S. (2008). “Meşrutiyetin Bayramı: 10 Temmuz îd-i Millisi”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No: 38, İstanbul, ss. 323-342.

Süreli Yayınlar

- Demokrasiye Güven Gazetesi, 28 Ekim 1957, Sayı:1520.
- Demokrasiye Güven Gazetesi, 29 Ekim 1957, Sayı:1521.
- Demokrat Kale Gazetesi, 28 Ekim 1957, Sayı:533.
- Demokrat Kale Gazetesi, 29 Ekim 1957, Sayı:534.
- Demokrat Kale Gazetesi, 30 Ekim 1958, Sayı:83.
- Demokrat Şark Gazetesi, 30 Ekim 1957, Sayı:1035.
- Diyarbakır Gazetesi, 27 Ekim 1950, No:3334.
- Diyarbakır Gazetesi, 30 Ekim 1950, No:3335.
- Diyarbakır Gazetesi, 29 Ekim 1951, No:3522.
- Diyarbakır Gazetesi, 27 Ekim 1952, No:3822.
- Diyarbakır Gazetesi, 30 Ekim 1953, No:4133.
- Diyarbakır Gazetesi, 30 Ekim 1954, No:4438.
- Diyarbakır Gazetesi, 31 Ekim 1955, No:4745.
- Diyarbakır Gazetesi, 29 Ekim 1956, No:5052.

-
- Diyarbakır Gazetesi, 30 Ekim 1956, No:5053.
Diyarbakır Gazetesi, 29 Ekim 1958, No:5666.
Diyarbakır Gazetesi, 30 Ekim 1958, No:5667.
Diyarbakır Gazetesi, 31 Ekim 1958, No:5668.
Diyarbakır Gazetesi, 29 Ekim 1959, No:5972.
Diyarbakır Gazetesi, 30 Ekim 1959, No:5973.
Diyarbakır Gazetesi, 27 Ekim 1960, No:6278.
Gayret Gazetesi, 30 Ekim 1957, Sayı:179.
Gayret Gazetesi, 30 Ekim 1958, Sayı:487.
Gökalp Gazetesi, 30 Ekim 1958, Sayı:1269.
Sesleniş Gazetesi, 29 Ekim 1959, Sayı:529.
Sesleniş Gazetesi, 31 Ekim 1960, Sayı:836.
Şark Postası Gazetesi, 1 Kasım 1952, Sayı:36.
Şark Postası Gazetesi, 31 Ekim 1957, Sayı:1208.
Ümmid Gazetesi, 30 Ekim 1958, Sayı:707.
Ümmid Gazetesi, 31 Ekim 1960, Sayı:1320.
Yeni Şark Gazetesi, 30 Ekim 1951, Sayı:100.
Ziya Gökalp Gazetesi, 29 Ekim 1958, Sayı:278.

**Ek-2: Tek Parti Döneminde Diyarbakır'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları
(BCA, 490.01.1143.11.2)**

Ek-3: 23.10.1950 Tarihinde Alınan Bakanlar Kurulu Kararı (BCA, 030.18.01.02.124.80.12)

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Tetkik Müdürlüğü
Karar sayısı
3
II1995

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

KARAR

1-Cumhuriyet Bayramında yapılacak geçit törenine askerî kıtalarla okullar ve izcilerin katılması,
2-Askerî kıtaların bulunmadığı yerde kabul resminden sonra okullarla izciler tarafından geçitin yapılması,
3-Askerî geçit yapılacak yerlerin Millî Savunma Bakanlığınca tayin edilmesi,
4-Geçite iştirak edecek kıtaların teftişinin mahallin en büyük mülkiye amirile komutanı ve belediye başkanı tarafından yapılması,
5-Bu vesile ile yapılmakta olan baloların tertip edil memesi,
Bakanlar kurulunca 23/10/1950 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI
C. Bayar

030 18 01 02 124 80 12

Başbakan
Devlet Bakanı
Devlet Bakanı
Adalet Bakanı
Millî Savunma Bakanı
İçişleri Bakanı
Dışişleri Bakanı
Maliye Bakanı
Millî Eğitim Bakanı
Bayındırlık Bakanı
Eko. ve Ticaret Bakanı
So. Y. Bakanı
G. ve Tekel Bakanı
Ticaret Bakanı
Ulaştırma Bakanı
Çalışma Bakanı
İşletmeler Bakanı

Ek-4: Diyarbakır Gazetesi (29 Ekim 1951)

**BAŞMUHARRİR
VE
Umumi Negriyatı İflos İdare
eden Yarı İşleri Müdürü
T. CAHİT ÇUBUKÇU**

Diyarbakır

İçkale
Pazardan başka hergün çıkar siyasal Gazetedir

Ahlaki cesaret ben-
liğimize muhalefet
etmesini bilmek de-
mektir.

No: 3522

29 - EKİM - 1951 Pazartesi

(5 Kuruş)

CUMHURİYET BAYRAMI AZİZ TÜRK MİLLETİNE KUTLU OLSUN

**Türk Milletinin istiklâlini, şeref ve varlığını en emin
bir şekilde koruyan ve millî hakimiyeti sarsılmaz bir resanetle
temsil eden Cumhuriyet idaremiz, bugün 28 inci yılına
ayak basarken, gönüllerimiz en ulvi heyecanlarla
çarpmakta, göksümüz gururla kabarmaktadır.**

Cumhuriyetimiz

CAHİT ÇUBUKÇU

28 yıl evvel kurulan Türkiye Cumhuriyeti, tarihî en önemli bir hadiseyi ve Türk göüsüne de muhteşem bir eserdir. Çünkü, bu idareyi biz, yalnız dâhilî bir inkılap neticesi olarak kurmadık. Biz, kendi rahat ve huzurunu için bu memleket mukadderatını tahlikeye sokan ve yurdun muhtelif bölgelerini düşmanlara pıkkış çeken mütereddi bir idarenin, bu en kerküş seyyiatını kanımızla temizleyerek hem bu aziz vatana kurtardık, hemde Cumhuriyeti kurduk.

Vatan, düşmandan ve düşman kadar bala bir idareden kurtararak, kurdugumuz Cumhuriyet idaresi, bir hayat memet müddetinden, ve mukadderatına bızat sahip olmak isteyen bir millet, dâvasından doğan bir eser oduğı içindiki, taşıdığı değer, cihan kadar büyüktür. Millî mücadde ile Türk vatanının düşman ayağıyla tevlis edilemeyecek mukaddes bir toprak oduğına, kurdugü Cumhuriyet idaresinde de, hükümaranlık hakkının yalnız millette buladugünu ilân ve isbat eden Türk milleti, bu iki ehemmetli eserinin fayizleri içinde daima yükselen ve hür-milletler camiası arasında en şerepli bir mevki-ihtaz eden bir kuvvet ömugler. Bu milletin istiklâlini, şeref ve varlığını en emin bir şekilde koruyan, ve millî hakimiyeti sarsılmaz bir resanette temsil eden Cumhuriyet idaresimiz, bugün 28 inci yılına ayak basarken, gönüllerimiz en ulvi heyecanlarla çarpmakta, göksümüz gururla kabarmaktadır. Çünkü 28 yılın ifadesinde, şan, şeref ve zıfır dolu bir beağat, parlak bir istikbal müdeleyen bir kuvvet vardır.

Büyük bayram hepimize kutlu o'sun,

Cumhuriyet bayramını bugün kutluyoruz

Cumhuriyetimizin 28 inci yıl dönümü bugün gahrimizde kutlanacaktır. Bu münaşebette, gahrimiz dünden itibaren, bayrak, tak ve dalarla süslenmiştir.

Saat 9 da hükümet konağında Davut adına valimle tebrik edildikten sonra, saat 9,45 de Vali, kormutan ve belediye başkanı, Vali konağına karşıındaki tören yerine gelerek, erada toplanmış bulunan asker, öğrenciler, sporcular ve halkın bayramını kutlayacaklardır. Bundan sonra, bando tarafından istiklâl marşı çalınacak ve şeref direğisi Türk bayrağı çekilecek ve öğrenciler tarafından bandonun da iltirakile Cumhuriyetin onuncu yıl marşı söylenecektir. Bu merasimden sonra buradan ordu evinin karşıstadaki tribünde yer alınarak geçit resmi başlayacaktır.

Cumhuriyet bayramı şerefine belediye önünde dün saat 13 den itibaren daval zurna çalmaya ve oyunlar oynanmaya başlanmıştır. Yayılan hazırlıklara bakılırsa bu bayramın geçen senelere nazaran daha mükemmel bir tezahüratla kutlanacağı anlaşılmaktadır.

Cumhuriyet

Erol Aykaç

Eğemenliğe millette olugunu kabul eden en iyi rejim, şüphesizki, Cumhuriyettir. Fakat Cumhuriyeti kurmak bizim için pek kolay olmamıştır. 1918 Türkiye'ni göçlerimizle düüne gettirmiş Baştan başa harap, yer yer iltgal edilmiş bir memleketi Baştan başa ıxtırap içinde, endigo içinde, matema içinde öümle pençeleşen Türk milleti... Üstelik başdakilerin, ATATÜRK'ün tabiriile "Gaflet dââier" edebilecek kadar karakterizelikleri...

Evet, Türk milleti öümle pençelişiyordu. Fakat Türkler öümünden korkarlarmıydı? Oalar için kendi hayalleri, asla bahis mevzuu değildi. Oalar, Türkü değil, Türküğü kurtarmak aziminde idiler. Ve işte, azimlerinde sebat ettiler, ödüler, ödüdüler; Fakat Türküğü çanına hâle gettirmediler.

Türk milleti, artık zulümdan kurtulmuş ve istiklâline kavuşmuştu. Böyle bir millletin tayla edeceği idare şekli, Cumhuriyetten başka ne olabilir? Nitekim öyle oldu, 28 yıl evvel bugün 29 Ekim 1923 de Cumhuriyetin ilânı bütün yurdu sevinç dalgaları içinde doladı.

Cumhuriyeti kurdugumuz gün onu kendi haline bırakmadık. Onun ilerlemesi ve inkıfâsı bizim vazifemizdi. Her yıl dönümünde memleketimizin daha üstün bir seviyeye ulaştığını gördüğüşe hakkı olarak ifshar ediyoruz. Ne mutlu bize ki, memleketimizde huzur ve sükûn içinde yaşayan bakiyyarlar arasındayız. Şu halde, çekinmeden haykırabiliriz:

"Boynumuz kırılırsa katiyen eğilemezki, Türk öür fakat Türklük öümek nedir bilmezki."

Cumhuriyetimize usun öümier temennisiile Türk milletine bu bayramı esenlik içinde geçirmesini dilerim.

Gar şefi İzmit'e gitti

İzmit gar gelişine naklen tayin olunan Diyarbakır gar şefi Abdullah Gökçe, üç gün evvel yeni görevine başına girmiştir.

Uzun yıllardan beri, gahrimizde gar gelişini büyük bir başarı ile idare eden, şahkışlığı temiz ahlâkî, düştüğü ile tanınmış, bilhassa yolculara karşı gösterdiği kolaylıklar dolayısıyla hemen herkese kendisinden sevdirmiş kıymetli memurlarımızda olan Abdullah Gökçeyi yeni görevinde de candan başarılar dileriz.

Amerika kongre üyeleri Türkiye geliyor

Washington, Etilm — (U.S.S) — Amerikan Kongresinin tatil edilmesi üzerine 20 kadar Kongre üyesi gelecek bir kaç hafta zarfında deniz-sınırı hõ geleri ziyaret etmeği tasarlanmaktadır.

Geçen hafta sonu tatil edilen Kongre 8 Ocakta açılacaktır. Kongre Üyelerinin bir çoğı temsil ettikleri gahirlere dönerek mahallî, millî ve milletlerarası durumları gahir halkı ile görüştükçelerdir.

Dünya seyahatine çıkacak olan Mümessiller Meclisi İdari Masraflar Talt Komitesinin 6 üyesi bu gün Tokyoya varacaktır. Bu grup Amerikan askeri ikmal mecelelerini tetkik etmektedir. 42 gûnlük seyahatleri enasında Tokyo, Kore, Singapor, Kalküte, Karagü, İSTANBUL, Attina, Roma, Trieste, Hail-

Valimiz Ankaradan döndü

Vilâyeti ilgilendiren bazı işleri takip ve hükümet erkânile temas etmek üzere, on gün evvel Ankaraya giden valimiz Emin Nihad Sözeri, geçen gün açlıkla dönmüş ve alanda vilâyet erkânı ve halk tarafından karşılanmıştır.

Ek-5: Diyarbakır Gazetesi (29 Ekim 1958)

15 Ocak 1959

Sahibi
Sabri Aytar

Umumi Neşriyat
İlken idare eden
CEMİL DEĞER

Başyazarı T. Cahit Çubukçu
İçkale Pazardan maada günlük çıkar siyasi gazetedir
= TESİSİ TARİHİ 6-Ağustos-1959 =

No: 5666 29 - EKİM - 1958 - Çarşamba (10 Kuruş)

Cumhuriyet Bayramı Türk Milletine Kutlu Olsun

35 yıl önce bugün, köhne saltanat yıkılmış, yerine Cumhuriyet ilân edilmiş, eski Babîâli zihniyeti ortadan kaldırılmış, saray israflarının önüne geçilmiş ve Türk milletine yep yeni bir zihniyet aşılanmıştı.

Bize bu varlıkları yaratan eşsiz rehber ve kahraman kumandan ATATÜRK'ü rahmetle anarız

35 yıl evvel bugün Cumhuriyet

Sabri Aytar

35 yıl evvel bugün altı yıl önceki saltanat yıkılmış, ve yerine Cumhuriyet ilân edilmişti. Birinci elham harbinin sonlarını, çetin istiklâl mücadelemizi, bugün bize kafa tutan müstevli düşmanımız yunanlıları, önümüzde katarak İzmir'den rasul denize döktüğümüzü, içinde yaşayarak bildiğimiz için izahına lüzüm görmüyorduz.

O karanlık günlerimizde eşsiz ATATÜRK'ün ne tükintiler çıktığını, bir taraftan Halife ordularıyla, diğer taraftan anabî Meclis'in teskinle, uğraşırken, dahili işler, çerçes Etemler baş kaldırmış onlarla da uğraşmaya mecbur kalmıştı. Vatandaşın kurtulmasını düşünenler çoğunluğu teşkil etmekte beraber, menfi düşünceler de bulunuyordu. Oları bir birle meşgul etmek için ne kadar müşkülat çekilmişti.

Fakat büyük ATATÜRK'ün dehşetini her hal etti. Güceyi güdünce katarak muvaffak olmuş. Cumhuriyeti ilân etmiş, eski Babî âli zihniyetini ortadan kaldırmış, saray israflarının önüne geçmiş, yep yeni bir Türkiye meydana çıkarmış, uzun çalışmalarla Türk milletini laik olduğu müasir medeniyet seviyesine ulaştırmak için nurlu yolu göstermiş, inkılaplarla Türk milletine yep yeni bir zihniyet aşılanmış, Cumhuriyeti gençliğe emanet etmiş ve Türk milletine daha bir çok hizmet

ler yapacağı bir anı f vücutta, bir etim için bırakarak aramızdan ayrılmıştır.

Fakat, ATA'mızın yaptığı yer, Türk milletini kurtarıyor. 'İnkılapların nurlu yolunda ve onun, işiyle da yürümektedir. Bugünkü varlığını büyük ATATÜRK'ün rehberliği sayesinde kazanmıştır. Onun için, fotoğraflarını ihtiram yerinde kelimeleri kalplerimizdir. Yüce nesil onun bize hediye ettiği yep yeni bir cumhuriyet zihniyeti içinde yaşamak ve o nurlu izi takip etmektir. Her teşekkül ve himnâsına onun izi üzerinde yürümekte ve çalışmaktadırlar. Okullar, aşıladığı medeniyetleri ve zihniyetini göstermektedir. Hattı her varlık gösterdiği nurlu yoldadır. Böylece Türkiye ve Türk milleti yakın bir âtide arzu ettigi müasir medeniyet seviyesine ulaşacaktır. Eyy eşsiz ve kahraman kumandan ATATÜRK: edebî istikrarsızlıklarda müstevli olarak uyu. Türk milleti, inkılaplarına sadık onu ilelebet muhafaza edecektir. İşaret ettiği nurlu yoldan bir an bile ayrılmayacaktır. E m a n e t ettiğin gençlik, her hangi cihatta zengin olursa olsun Cumhuriyeti muhafaza ve müdafaa edecektir. Eserlerinin dim dik ayakta duracak ve aşıladığın nurlu zihniyetle kelimelerde köklemiş ve kökleşecektir. Sen ebedi istirahatgâhında müstevli olarak uyu... Sena Cansabı Ağahtan mağfiret diler ve rahmetle anarız.

Cumhuriyetin Banisi EŞİZ ATATÜRK

Cumhuriyet ilânının 35. yıl dönümünü bugün kutluyoruz. Bu müessesetle 'çehrim'izin her tarafı bayrakla, yeşilliklerle süslenmiş ve şehrin muhtelif yerlerine taklar kurulmuş ve bu taklar üzerinde 35 rakamına bilhassa dikkat edilmiştir.

Bugün vilâyet konşu başındaki cumhuriyet meydanında zengin programla bir kutlama töreni yapılacaktır. Konuşan hatipler, günün mana ve ehemmiyetini teberrüz ettireceklerdir.

Konuşmaları mütrakip, kahraman askerlerimizi, motorize kuvvetlerimizi, öğretmenler, öğrenciler ve işçiler bir geçit resmi yapacaklar.

Nasıl kullanmasın, ki bin bir müşkâlat içinde, kahraman ATATÜRK'ün rehberliğile kurdığımız Cumhuriyetle 600 senelik saltanat yıkılmış. Babî âli zihniyeti ortadan kaldırılmış, saray israfları önlenmiş ve Türk milletine yep yeni medeniyet aşılanmıştır. Bize bu varlıkları yaratan eşsiz rehber ve kahraman kumandan büyük ATATÜRK'ü rahmetle anmak borcumuzdur.

Şehrimiz halkı bu büyük günün gerefine hakiki bir bayram günü yaşamaktadır. Cumhuriyet ilânının 35. yıl dönümü bugün Türk Milletine Kutlu Olsun.

ATATÜRK'ün Türk Gençliğine HİTA-ESİ EY TÜRK GENÇLİĞİ! Birinci Vazife: Türk İstiklâli Tük Cumhuriyetini, ilen bet, mecbelen ve müdafaa etmektir. Mevaddüsiye ve ittilahın yığılma ve meclisler Bu temel ve vazifeye aittir. Bu vazifeyi, bu vazife, seni bu vazifeye mahrum etmek isteyenler, dahili ve harici müdahalelere olacaktır. Bir gün istiklâl ve cumhuriyet müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için içinde bulunacak ve ziyetle kâh ve gerasat düşünmeyeceklerin bu imkân ve gerasat çok namûsât bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine keşdedecek düşmanlar, bütün dünyada emsal görülmemiş bir galibiyetin mü memsâl olabilirler. Çebren ve hile ile aziz vatanda bütün kâhleri asıldımış, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bil fiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu gerasatlar daha elim ve daha vahim olmak üzere memleketin dâhilinde, iktidare sahip olanlar gâflat ve dalâlet ve hatta himayet içinde bulunsunlar. Hatta bu iktidar sahipleri gâflat meşafatlarını, müstevlilerin siyasi emelleriyle tevhit edebilirler. Millet ferâk zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir. Ey Türk İstikbalini Er-lâdî lîte bu ahral ve gerasat içinde dahi varılan. Türk istiklâl ve cumhuriyetini koruyacaktır. Muhtak olduğu Tüdet İstemlerini deki ne Kandı mevcuttur. Kemal ATATÜRK